

А загальна оцінка книги, безумовно, позитивна. Крім того, що вона корисна не тільки історикам і економістам, що переймаються питаннями вільної торгівлі, її можна рекомендувати і політикам, що беруть участь у баталіях з приводу вільної економічної зони.

Книга сприймається легко, написана цікаво, висновки переконливі. Про обґрунтованість думок автора свідчать, зокрема, 763 посилання на документи, пресу та літературу.

О. А. Шановська

Цвілюк С. А. Як ми “українізували” Росію. Історичні есеї і публіцистика. — Одеса: Автограф, 2005. — 308 с.

Зміцнення української державності, відродження духовності, мови нашого народу вимагають виховання громадян нової генерації, національно свідомих, здатних втілювати в життя загальнолюдські ідеали добра і справедливості. Наука, культура покликані сприяти формуванню національного світогляду і вихованню патріотизму громадян України у такому вимірі, щоби наступні покоління досягнули велич національних надбань, культурних здобутків українців серед світових досягнень культури, науки, техніки. Тож і книга професора С. А. Цвілюка вкотре доводить незаперечну істину, що наша культура, історія, наука, хоч де б і коли вони творилися, мають функціонувати як цілісний організм для пробудження національної гідності українського народу, для відродження природного зв'язку з європейською і світовою культурою, для процесу українського державотворення. Книгу склали історичні есеї та статті з національно-культурної і мовної проблематики, котрі публікувалися в регіональній і всеукраїнській періодиці — часописах “Чорноморські новини”, “Одеські вісті”, “Вечерня Одеса”, “Шлях перемоги”, “Українське слово” та інших виданнях.

Порушена проблематика не є новою для автора. Вже опубліковано цикл його праць про українське державотворення й шляхи національного і культурного відродження України

XX століття. Останні книги: “Відродження держави: Україна 1991 — 2001 рр.” (2002 р.), “Українізація України: Тернистий шлях національно-культурного відродження за доби сталінізму” (2004 р.), “Трагедія нескореної нації: Політичний і національний терор України в період сталінського тоталітаризму” (2005 р.).

Загалом структура книги побудована за проблемно-хронологічним принципом. Першу частину присвячено проблемі української мови в Україні та супутній їй проблемі русифікації. Привертає увагу позиція автора, який відстоює право українців на рідну мову, українську мову та культуру він називає “багатими й невмирущими скарбами нашої нації” і вважає, що у процесі створення Української держави рідна мова фактично є єдиним консолідуючим фактором нації. З цим не зовсім можна погодитися, адже мова, звичайно, є одним з тих стрижнів, на основі яких формуються політичні нації, але, крім мови, є й інші чинники: територія, державність, спільне походження, культура, історія, традиції. Тим не менш, автор захоплює своїм пишанням рідною мовою, він вважає, що мова — предмет гордості українців і висловлює надію, що вони неодмінно повернуть їй належну повагу. Автор наводить висловлювання про рідну мову зарубіжних пошанувачів слова XVII ст.: французького ученого і дипломата П'єра Шевальє, який відзначав, що українська мова “дуже ніжна і сповнена лагідних висловлювань і надзвичайно витончених оборотів”, турецького хроніста і мандрівника Евлія Челебі, котрий повідомляв, що “українці — давній народ”, а їхня мова “всеохоплююча і надзвичайно багата”. Сам автор зазначає, що українську мову “ще називають солов'їною, калиною, співучою, мелодійною” і наділяють “дюжиною інших епітетів, характерних тільки для нашої прекрасної мови”.

Цікавий сюжет становить поданий автором історичний розвиток мовної проблеми. Автор повідомляє, що лінгвоцид української мови почався ще в 1690 р. московською заборонаю “київських нових книг”, неодноразово згадує Валуєвський циркуляр 1863 р., яким заборонялось українське друковане слово в імперській Росії, ганебний Емський указ 1876 р., що перекрив широкі й вільні шляхи для її природного розвитку. Як відомо, зазначені антиукраїнські законодавчі акти зберігали чинність

аж до революції 1905 — 1907 рр., а після придушення революції знайшли своє продовження в Столипінських циркулярах.

Автор із сумом констатує, що в 1991 р. лінгвоцид української мови завершився лише формально, він звертає увагу на неповажне, нігілістичне ставлення до мови не тільки серед обивателів, але й серед викладачів вищих навчальних закладів, авторитетних осіб (напр., О. Солженіцин). Автор підкреслює, що планомірне поступове впровадження української мови в школах та університетах знаходиться у сфері інтересів розвитку Української держави.

Друга частина книги відбиває історію “українського питання”, починаючи з Переяславського договору 8 (18) січня 1654 р., показує “незмінність імперської політики Росії, царської і радянської, відносно подій, пов’язаних з українсько-російськими історичними взаємовідносинами”. Автор замислюється над питаннями, навколо яких раз за разом влаштовувалися в Росії дискусії, — про етногенез українців, про їхні “родинні” зв’язки з росіянами. Автор повідомляє про пануюче становище в офіційних колах російської історичної науки і за часів царських, і радянських теорії впливового російського історика і письменника, академіка Петербурзької Академії наук Михайла Погодіна, який намагався довести, ніби “малороси” — то лише “гілля великоросів”, а їхня мова — “наріччя російської”. Автор пише, що дана теорія, яка й “дотепер продовжує слугувати усім прибічникам проімперських великодержавних поглядів”, “не витримує жодної критики, її вже давно розвінчано як антинаукову і заполітизовану”, “легковажною” називав її і видатний український учений — мовознавець і філософ Олександр Потебня. Спираючись на історичні джерела, літературу, автор відзначає традиційно високий рівень освіти в Україні і поширення її в народних масах і пише про українські впливи на Московщину, активну допомогу в подоланні її неписьменності і безкультур’я після укладення Переяславсько-Московської угоди.

Автор розгвинчує міфи про “загальноросійську культуру”, “всенародний героїзм”, “всенародну перемогу” у Другій світовій війні; на історичних прикладах переконливо доводить про імперський характер політики російської влади, спрямованої на пограбування інтелектуального потенціалу України і вико-

ристання його в інтересах зростання величі імперії та її культури; розкриває незмірну й непростиму провину сталінського керівництва у здійсненні масового народоббивства українців голодом і репресіями.

Висвітлюючи процеси радянської українізації 1923 — 1933 рр., наводячи статистичні дані, біографічні довідки на визначних українських діячів, автор не завжди посилається на джерела. З іншого боку, викладення матеріалу у формі есеїв та публікацій не передбачає повного дотримання вимог до наукових видань, обраний спосіб подання інформації цілком виправданий, оскільки він дозволив авторові у більшій мірі проявити творчі здібності, логічно, обґрунтовано, а також яскраво і доступно, з залученням творів художньої літератури довести головні думки та ідеї.

Книга стане в пригоді не лише науковцям та студентам вищих навчальних закладів, оскільки вона не є суто науковим виданням, а й усім, хто цікавиться історичним минулим України, її мови та культури.